

INSPIRATIONSMATERIALE TIL SKOLERNE I FORBINDELSE MED OPFØRELSEN AF "MINI-RIGOLETTO" MED OPERA HEDELAND

Til faget dansk

Til læreren:

Kort om baggrund

Rigoletto blev skrevet af den italienske komponist, Giuseppe Verdi, i 1851 og regnes for at være en af de mest berømte operaer i musikhistorien. Verdi var yderst bevidst om, at han havde skrevet noget ganske enestående musik. Derfor havde alle sangere ikke bare tavshedspligt, men også "fløjteforbud" under prøverne før premieren i La Fenice-operaen i Venedig. Især ville Verdi ikke have, at de fløjtede arien "La donna é mobile", som var – og er – en vaskeægte ørehænger:

<https://www.youtube.com/watch?v=xCFEk6Y8TmM>

Selv om operaen blev en kæmpestor succes, faldt det også mange for brystet, at operaen er så voldsom og tragisk.

Rigoletto er en hjerteskrærende og spændingsfyldt fortælling om hævn, magt og begær. Hovedpersonernes store følelser medfører, som det ofte er tilfældet i operaer, vildfarelse, sorg og død på en måde, der kalder på publikums medfølelse. Kampen mellem det gode og det onde bliver til et morads, fordi ingen forbliver moralsk uskyldige.

Når Rigoletto er en af de operaer, som stadigvæk er en af de mest populære, er det ikke kun fordi, den rummer så meget fantastisk musik. Det er også fordi, der hele tiden er nye og aktuelle måder at iscenesætte den på, da den beskæftiger sig med så mange evigt aktuelle temaer, som mennesker i alle aldre kan relatere sig til.

INTRODUKTION TIL HANDLINGEN

Da operaen begynder, er der fest hos hertugen af Mantua. Den pukkelryggede hofnar, Rigoletto, er ansat ved hoffet, hvor han strør om sig med ondskabsfulde vittigheder om de tilstedeværende ved festen. Rigoletto gør alt for at behage sin chef, hertugen af Mantua, som er en grov kvindeforfører, som ikke har andet end magt og sex på hjernen, og som konstant er på udkig efter nye erobringer.

Festen bliver imidlertid afbrudt af Grev Monterone, som er vred over, at hertugen har forført hans datter. Rigoletto gør nar af ham og håner ham for hans manglende evne til at beskytte sin datter, hvilket får Monterone til at forbande Rigoletto.

Rigolettos eneste lyspunkt i tilværelsen er hans egen datter, Gilda, som han gør alt for at beskytte fra livets modgang ved at holde hende skjult fra omverden. Hvad Rigoletto imidlertid ikke ved er, at Gilda har forelsket sig i hertugen. Hoffolkene kidnapper Gilda,

og Rigoletto er fortvivlet. Da han næste dag finder ud af, at hertugen har forført Gilda, bliver han besat af tanken om at få hævn.

Rigoletto hyrer lejemorderen Sparafucile til at myrde hertugen. Sparafuciles søster, Maddalena, lokker hertugen ud til en afsides kro. Det viser sig, at hun også er forelsket i hertugen og beder derfor Sparafucile om at skåne hans liv. Det indvilliger Sparafucile i. Dog kun hvis nogen banker på kroens dør, som Sparafucile så kan dræbe i stedet. Det hører Gilda. Fordi hun stadigvæk er forelsket i hertugen, ofrer hun sig for ham. Rigoletto opdager, at Gilda er død og indser, at Monterones forbandelse er fuldført.

Baggrunden for Rigoletto

Librettoen (teksten) til Rigoletto er skrevet af Francesco Maria Piave og baseret på Victor Hugos skuespil *Le roi s'amuse* (Kongen forlyster sig). Den oprindelige titel var *La maledizione* (Forbandelsen), som henviser til den forbandelse, som Greven af Monterone, kaster over Rigoletto og hertugen.

Det var det store operahus i Venedig, La Fenice, som i 1850 bestilte Verdi til at skrive en ny opera. Verdi kontaktede Francesco Maria Piave, som han tidligere havde arbejdet sammen med på flere af sine kendte operaer. Sammen besluttede de sig for, at den nye opera skulle bygge på Victor Hugos stærkt kontroversielle skuespil, som handler om den franske Kong Frans I.

Hugos skuespil, som skulle have haft premiere i november 1832, blev forbudt af myndighederne lige inden tæppet gik. I skuespillet var der lige lovlig mange lighedspunkter mellem Frans I (1494 – 1515) og den regerende konge Louis-Philippe, og censuren tillod ikke at landets konge blev fremstillet som en kynisk, bestikkelig og

skørtejagende monark. Først i 1882 blev censuren ophævet og skuespillet fik endelig sin premiere.

Verdi og Piave var udmærket klar over, at de østrigske myndigheder, som på det tidspunkt kontrollerede det meste af Norditalien, heller ikke ville bryde sig om handlingen. Som Verdi skrev i et brev til Piave: ”Brug fire ben, løb gennem byen og find mig en indflydelsesrig person, som kan give tilladelse til at opføre *Le roi s’amuse*. Teaterchefen for La Fenice forsikrede dem om, at der ikke ville blive problemer med censur. Men det blev der! Rygterne var allerede over hele Venedig, at operaen ville blive forbudt allerede før premieren.

Verdi og Piave trak sig tilbage til Beusseto, som var Verdis hjemby. Her arbejdede de både med operaen – og et forsvar for at opføre den. Arbejdstitlen var på det tidspunkt ”Forbandelsen.” Teaterchefen for La Fenice forsøgte imens at bearbejde de østrigske censur-myndigheder. De lod sig dog ikke besnære og kaldte operaen for ”et modbydeligt eksempel på umoral og uanstændig trivialitet.”

Verdi begyndte derefter at forhandle direkte med censorerne om hver enkelt del af operaen. I januar 1851 var man nået frem til et kompromis. Handlingen blev flyttet fra Frankrig til Italien og kongen blev nedgraderet til hertug af Mantua (en hertugtitel, som ikke længere eksisterede). Scenen, hvor hertugen er i Gildas soveværelse blev f.eks. slettet fra handlingen.

Verdi og Piave blev først færdig med operaen en måned før premieren. Udover at tenoren, som sang hertugens rolle havde ”synge- og fløjteforbud”, så krævede Verdi af både sangere og musikere at de ikke viste partituret (noderne) til operaen til nogen som helst uden for teatret, da han frygtede, at det kunne havne i forkerte hænder.

Operaen blev en kæmpemæssig succes! Dét irriterede Victor Hugo. Rigoletto blev f.eks. opført i Paris over 100 gange, mens Hugos skuespil stadigvæk var forbudt. Da Hugo endelig hørte operaen indrømmede han dog, at den faktisk var bedre end hans eget skuespil.

I moderne opsætninger af Rigoletto findes der eksempler, hvor handlingen er flyttet til mafiaen i New York i 1950'erne, til Mussolinis fascistiske Italien i 1930'erne, til Las Vegas i 1960'erne og til tidligere premiereminister Silvio Berlusconis regeringstid i Italien.

MUSIKEKSEMPLER

1. Hertugen af Mantua synges af en tenor, som er den lyse mandsstemme. Da vi møder ham første gang, synger han "Questa o Quella", som handler om, at han ikke kan beslutte sig for, hvilken kvinde, han vil gå i seng med om aftenen. At synge så direkte om, at man (som gift mand) gerne vil have sex med mange forskellige kvinder som muligt, var aldrig før hørt på en operascene.

<https://www.youtube.com/watch?v=Oo2-7FWHS0>

Selvom oversættelser ofte kan hjælpe os med bedre at forstå handlingen i en opera, så er det altid musikken, som er den vigtigste og ikke ordene. Musikken skal påvirke os følelsesmæssigt og på den måde for os til at forstå handlingen.

2. I denne scene er vi i Rigolettos hus, hvor Gilda drømmende genfortæller om at have mødt en flot ung fyr (hertugen), som har fortalt hende, at han er en fattig studerende. For Gilda er det kærlighed ved første blik og hun gentager derfor hans "Caro Nome" ("kære navn")

https://www.youtube.com/watch?v=hT1bLf_0Ilc

3. Da hoffolkene kidnapper Gilda, fordi de tror, at hun er Rigolettos elskerinde, konfronterer Rigoletto dem med sin sorg og sine kvaler.

https://www.youtube.com/watch?v=8S7jP-UeFXE&list=RD8S7jP-UeFXE&start_radio=1

4. Efter hertugen har forført Gilda, er han nu på udkig efter en ny kvinde. Han tager hen til et fattigt hus i udkanten af byen, hvor han møder Maddalena, som er prostitueret. Hendes bror er Sparafucile, som er den lejemorder Rigoletto har hyret til at myrde hertugen. Her synger hertugen "La Donna é Mobile" (kvinden er vægelsindet):

<https://www.youtube.com/watch?v=xCFEk6Y8TmM>

5. Mens hertugen forfører Maddalena, forsøger Rigoletto at overbevise Gilda om at den mand, som hun elsker, ikke er værd at samle på. Rigoletto beslutter sig for, at hertugen skal dræbes. Maddalena overbeviser sin bror, lejemorderen, om at levere en sæk med et lig til Rigoletto. Men det skal ikke være hertugens lig, som ligger i sækken...

<https://www.youtube.com/watch?v=DYRZOEzoOgQ>

6. Rigoletto sender Gilda væk, men Gilda vil advare hertugen om, at han er i fare. Da Sparafucile giver Rigoletto sækken, fryder Rigoletto sig over, at han nu endelig har fået hævn over den mand, som har forført hans datter. Da han åbner sækken, finder han ikke hertugens lig, men derimod sin døende datter.

<https://www.youtube.com/watch?v=jo7RPBg2W7Q>

FORSLAG TIL KLASSEOPGAVER

Kortere forløb:

1. Introduktion til handlingen

2. Musikeksempler

- På baggrund af handling og sangeksempler kan man tale med klassen om hvorvidt man kan høre/fornemme, hvad sangene handler om, selv om man ikke forstår italiensk? Lyder sangerne glade, spændte, forelskede, vrede, kede af det? Hvilket indtryk får man af personerne i handlingen, når de synger?

3. Tale om oplevelsen efter at have set Rigoletto

- Hvordan oplevede klassen forskellen på at høre om handlingen og se/lytte til korte uddrag af operaen – og så opleve den hele?

Længere forløb:

Der er flere forskellige temaer i Rigoletto, som man enten kan tale med klassen om eller bede dem om selv at arbejde videre med i skriftlige opgaver:

Hvem er de gode, og hvem er de onde i operaen?

Rigoletto:

- Hvorfor fortæller han onde vittigheder om alle ved hoffet, mens han selv fedter for hertugen, som er hans chef?
- Hvorfor gør han grin med greven, som er rasende på hertugen?
- Hvorfor holder han sin datter skjult?
- Hvorfor kan han ikke overbevise sin datter om, at hun skal holde sig væk fra hertugen?
- Hvad kunne han have gjort i stedet for at hyre en lejemor til at myrde hertugen?

- Den sidste gang vi ser af Rigoletto i operaen, er da han sidder med sin døde datter. Hvordan bliver resten af hans liv (hvis vi skal gætte)?

Gilda:

- Hvordan mon hun oplever at blive holdt skjult af sin far, så hun ikke kan møde andre mennesker – og især ikke andre mænd end hendes far?
- Hvilken betydning har det – og får det – at hun aldrig har mødt andre mennesker end sin far?
- Hvorfor bliver hun så forelsket i hertugen?
- Hvorfor vælger hun at ofre sit liv for hertugen? Var der andet, som hun kunne have gjort?

Hertugen:

- Han har en kone, men han er altid på jagt efter nye kvinder, hvorfor er han det?
- Hvorfor er han ligeglad med, hvordan andre mennesker føler og har det?
- Hvorfor vil Gilda ofre sit liv for ham?
- Hvordan tror I, at han har det, efter Gilda har ofret sig for ham?

Hvis Rigoletto foregik i nutiden, hvordan kunne man så fortælle historien?

Generelt:

- Hvad er censur og hvorfor havde man det dengang – og er der steder hvor man har det i dag?
- Hvad siger handlingen om forholdet mellem mand og kvinde i dette univers? Er der eksempler på at det endnu er sådan i dag?
- Hoffet i Mantua; er det en unik hændelse, eller kan man forestille sig noget lignende i dag – kan der findes eksempler herpå?

